

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΕΝΤΑΞΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ
ΚΑΙ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (ΓΥΜΝΑΣΙΟ)

Έργο: Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο - για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)

Επιμορφωτικό Σεμινάριο

*«Διαπολιτισμική αγωγή και
κοινωνική αλληλεπίδραση στο σχολείο»*

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ

27 Φεβρουαρίου, 2 & 3 Μαρτίου 2007
Βόλος

«Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο πολυπολιτισμικό σχολείο»

Ζωή Παπαναούμ
Καθηγήτρια Α.Π.Θ
zoipara@edlit.auth.gr

Η πολυπολιτισμική σύνθεση των σύγχρονων κοινωνιών είναι σήμερα μια πραγματικότητα με ορατές και λανθάνουσες συνέπειες τόσο στην κοινωνική συνοχή όσο και στην αγορά εργασίας. Στη χώρα μας, όπως συμβαίνει σε πολλές χώρες του κόσμου και ιδιαίτερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το σχολείο επιφορτίζεται το απαιτητικό έργο να διαπαιδαγωγεί και να εκπαιδεύει όλα τα παιδιά και τους εφήβους ισότιμα, ανεξαρτήτως πολιτισμικής προέλευσης και εθνικότητας, να αντισταθμίζει, δηλαδή, τις όποιες ελλείψεις συνεπάγεται η διαφορετική πολιτισμική προέλευση των αλλοδαπών μαθητών, ιδιαίτερα στον τομέα της γλώσσας. Επιπλέον το σχολείο καλείται να αξιοποιήσει την πολυπολιτισμική σύνθεση του μαθητικού του πληθυσμού, προκειμένου να διαπαιδαγωγήσει τους μαθητές με βάση τις αρχές της διαπολιτισμικής αγωγής.

Στην εισήγηση αυτή εξετάζεται ο ρόλος του εκπαιδευτικού μπροστά σε αυτά τα δεδομένα, με ιδιαίτερη αναφορά στις εκτιμήσεις εκπαιδευτικών και διευθυντών Γυμνασίων της χώρας που συμμετέχουν στο Έργο «Ενταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο – για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)». Ειδικότερα εξετάζονται τα ερωτήματα: α) τι σημαίνει πρακτικά για τη σχολική μονάδα η πολιτισμική ποικιλομορφία των σχολικών τάξεων και β) πώς μπορεί κανείς να τη χειριστεί επιτυχώς σε επίπεδο τόσο διδακτικό όσο και παιδαγωγικό. Η εισήγηση καταλήγει στη διαπίστωση ότι για να μπορέσει το σχολείο «να κάνει τη διαφορά», παρέχοντας υψηλής ποιότητας εκπαίδευση σε όλους τους μαθητές, χρειάζεται: α) προσήλωση όλων των μελών του στην αρχή των ίσων εκπαιδευτικών ευκαιριών, β) μεγαλύτερη διακριτική ευχέρεια στις αποφάσεις του και γ) κατάλληλη προετοιμασία των εκπαιδευτικών.

«Στρατηγικές για τη διαχείριση της πολυπολιτισμικότητας στο σχολείο»

Δημήτρης Μαυροσκούφης
Αναπληρωτής Καθηγητής Α.Π.Θ.
dmavrosk@edlit.auth.gr

Αν και όρος «πολυπολιτισμικότητα» επιδέχεται διαφορετικές ερμηνείες λόγω και των πολιτικών χαρακτηριστικών του, εδώ χρησιμοποιείται κυρίως ως πλαίσιο αναφοράς σ' ένα σύστημα πεποιθήσεων και συμπεριφορών που σέβεται την παρουσία όλων των διαφορετικών ομάδων στην κοινωνία και, ειδικότερα, στο σχολείο, καθώς και τις παραδοχές και τις αξίες των κοινωνικο-πολιτισμικών διαφορών τους. Επίσης, το σύστημα αυτό ενσωματώνει τη συνεισφορά των διαφορετικών ομάδων μέσω ενός συμμετοχικού πολιτισμικού και μαθησιακού περιβάλλοντος, το οποίο προσφέρει σε όλους ευκαιρίες για ανάπτυξη.

Βέβαια, ένα τόσο σημαντικό ζήτημα για τις σύγχρονες κοινωνίες, με διαστάσεις εθνικές και παγκόσμιες, δε μπορεί να αφεθεί αποκλειστικά στο σχολείο. Ωστόσο, αυτό, στο βαθμό που συμβάλλει καθοριστικά στη διαμόρφωση αξιών και στάσεων, πρέπει και μπορεί, με τη στήριξη φυσικά της πολιτείας, να παίζει πρωτεύοντα ρόλο στη διαχείριση των διαφορών, ώστε η πολυπολιτισμικότητα να αποτελέσει μια εξελικτική και μετασχηματιστική διαδικασία, που θα απελευθερώσει τα ταλέντα και τις ικανότητες που φέρνει μαζί του ο διαφορετικός πληθυσμός, και θα εμπλουτίσει την επικοινωνία μεταξύ των πολιτισμών.

Προς την κατεύθυνση αυτή είναι αναγκαία η ολιστική προσέγγιση της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο μιας τέτοιας προσέγγισης θεωρούνται σημαντικές βασικές οδηγίες για το σχεδιασμό διαπολιτισμικής διδασκαλίας και την ενσωμάτωση διαπολιτισμικών περιεχομένων στο curriculum, καθώς και ποικίλες εκπαιδευτικές στρατηγικές και μαθησιακές δραστηριότητες. Ιδιαίτερη έμφαση, πάντως αποδίδεται στη δημιουργία κατάλληλου σχολικού κλίματος, καθώς και στους ρόλους τόσο των διευθυντών και του εκπαιδευτικού προσωπικού των σχολείων όσο και της ευρύτερης κοινότητας.

«Γνωρίζοντας και κατανοώντας το ανοίκειο ξένο: η περίπτωση της διαπολιτισμικής επικοινωνίας»

Παπαδοπούλου Βασιλική

Επίκουρη Καθηγήτρια Πανεπιστήμιου Δυτ. Μακεδονίας

Στο πλαίσιο της εισήγησης αυτής θα επιδιωχθεί καταρχάς η συνειδητοποίηση των πολιτισμικών συντεταγμένων, αναφορών και προσδιορισμών της συμπεριφοράς μας μέσα από την επεξεργασία του θέματος «πολιτισμός». Πόσο κατανοούμε στην καθημερινή ζωή και πρακτική μας ότι προσλαμβάνουμε τον κόσμο και ρυθμίζουμε την κίνηση και τη στάση σε αυτόν μέσα από κανόνες που είναι πολιτισμικά προσδιορισμένοι; Η ευαισθητοποίηση γύρω από τον οικείο πολιτισμό όμως δεν μπορεί να γίνει δίχως το καθρέφτισμά μας μέσα στην ξένη ματιά. Έτσι ένα άλλο θέμα που θα πραγματευθούμε θα είναι το θέμα της πολιτισμικής ξενικότητας, όπως εμφανίζεται μέσα από τις πολιτισμικές διαφορές, μέσα από την πολιτισμική ετερότητα. Γιατί η συναναστροφή μας με το ξένο είναι συναισθηματικά φορτισμένη και εν τέλει «επιβαρυντική»; Μήπως επειδή προϋποθέτει την ετοιμότητα να αμφισβητήσει κανείς όχι μόνο την οικεία οργανωμένη καθημερινότητα αλλά και τον ίδιο του τον εαυτό; Αν η ξενικότητα είναι όμως ένα κοινωνικό και πολιτισμικό φαινόμενο με σοβαρές επιδράσεις τότε αντιλαμβανόμαστε πόσο σημαντική είναι η ανάπτυξη στρατηγιών για τη κατάλληλη διαχείριση του μέσα στην καθημερινότητα.

Αν συναπαντηθούν το Οικείο και το Ξένο τότε κάθε πλευρά θέλει να αποδείξει την ορθότητά της, ωστόσο μια επαρκής διαχείριση της πολιτισμικής ετερότητας ξεκινά, όταν έχει αναγνωριστεί η σχετική ισχύς των «ορθοτήτων» και στόχος είναι μια στρατηγική προσανατολισμένη στην ίδια την πράξη. Ένα βήμα παραπέρα, η αναστοχαστική βίωση της ετερότητας διευκολύνει τη συνειδητοποίηση του πολιτισμικού εαυτού και το προσωπικό «άνοιγμα» που είναι απαραίτητα για τη διαπολιτισμική επικοινωνία.

«Η αντιμετώπιση του «άλλου» και του «διαφορετικού» στο σχολείο»

Χρήστος Τσιρώνης
Κοινωνικός Ερευνητής

Οι κοινωνικές εξελίξεις σήμερα αλλάζουν πιο γρήγορα από ποτέ. Ο κόσμος παρουσιάζεται ως μια πραγματικότητα πολύχρωμη, πλουραλιστική και πολυπολιτισμική. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες ιδιαίτερη σημασία αποκτά η ανάπτυξη ικανοτήτων διαπολιτισμικής επικοινωνίας, συνεργασίας και αλληλοσεβασμού στους μαθητές/τριες, καθώς συχνά η σχολική κοινωνία μοιάζει να διατρέχει τον κίνδυνο είτε της περιθωριοποίησης μέρους του σχολικού πληθυσμού είτε του πολιτισμικού κατακερματισμού της σε επιμέρους κλειστές ομάδες. Η έκπτωση του αλληλοσεβασμού και της συνεργασίας στο σχολικό περιβάλλον σε απλή ανοχή της ιδιωτικής ετερότητας επιφέρει αντιπαιδαγωγικά αποτελέσματα.

Στο σχολείο πολύ συχνά γίνεται η επιβεβαίωση ποικίλων κοινωνικών προβλημάτων με τους μηχανισμούς της αυτό-επιληρούμενης προφητείας και του στιγματισμού. Η ελληνική πολιτεία έχει αναλάβει την υποχρέωση να καταπολεμά τις διακρίσεις με την υπογραφή διαφόρων διεθνών Συμφώνων¹. Σε αυτό το πλαίσιο δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στην εκπαίδευση και στις δυνατότητες που υπό ορισμένες συνθήκες μπορεί να προσφέρει σε νέους αλλά και στην κοινωνία. Σωστά οργανωμένα και επιτυχημένα εκπαιδευτικά προγράμματα, όταν συνοδεύονται από ευρύτερες αλλαγές/παρεμβάσεις μπορούν να ενισχύσουν σημαντικά την κοινωνική συνοχή, να προσφέρουν δυνατότητες και μέλλον στους νέους και να προωθήσουν τη γενικότερη πρόοδο.

Το σχολείο λοιπόν είναι ένα σημαντικό επίπεδο δράσης, καθώς η συμμετοχή και η ανάπτυξη αξιών είναι πυλώνες δόμησης της προσωπικότητας. Η αναγκαιότητα σε αυτό το σημείο είναι προφανής: το σχολείο θα πρέπει να παρέχει γνώσεις και να βοηθά τους μαθητές σύμφωνα με τις πραγματικές τους ανάγκες, να επιδιώκει τη σύνδεση με την ευρύτερη κοινωνία και να αυξάνει έτσι το πεδίο συμμετοχής για όλους τους νέους.

Η κουλτούρα, η πολιτισμική ταυτότητα και η «διαφορετικότητα» δεν αποτελούν ένα κλειστό πλαίσιο ταυτότητας, αλλά μια πολυεπίπεδη πραγματικότητα,

---

¹ Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (αρθ. 2, 14, 26), Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (αρθ. 2(2)). Βλ.: Ε. Κέντρο για τα Δικαιώματα των Ρομά- Ελλ. Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι, *Επιχειρήσεις Καθαριότητας. Ο Αποκλεισμός των Ρομά στην Ελλάδα*, Αθήνα 2004, σ. 180 κ.ε.

αποτέλεσμα εξέλιξης και επεξεργασίας, προσωπικής και κοινωνικής. Υπό αυτήν την έννοια η αντιμετώπιση της διαφορετικότητας στο σχολείο είναι αναγκαίο να διέπεται από τις αρχές του ανοιχτού διαλόγου και του αλληλοσεβασμού. Ο σκοπός λοιπόν της εκπαιδευτικής διαδικασίας δεν είναι να φτάσουν οι μαθητές να ανέχονται τους άλλους, αλλά να συμπεριφέρονται με σεβασμό προς την ανθρώπινη ζωή, να υπερασπίζονται ενεργά την ακεραιότητα της ζωής των άλλων και να αποκτήσουν την ικανότητα όχι μόνο να δρουν για τους άλλους αλλά κυρίως με τους άλλους αναπτύσσοντας ταυτόχρονα αναστοχαστική σκέψη.

Η οργάνωση του εκπαιδευτικού έργου που λαμβάνει υπόψη τις παραπάνω παρατηρήσεις στοχεύει στη δημιουργία συνθηκών στη σχολική τάξη που επιτρέπουν την ενδυνάμωση, την έκφραση και κατανόηση της διαφορετικότητας, την ενθάρρυνση της σχολικής συμμετοχής, την ευαισθητοποίηση και την ανάπτυξη της ενσυναίσθησης μεταξύ των συμμετεχόντων μαθητών/τριων κ.α..

Βασικοί άξονες της παρουσίασης είναι οι ακόλουθοι:

1. Εννοιολογική προσέγγιση θεματικής: Ξένος, Διαφορετικότητα, Διαπολιτισμικότητα, 2. Κατανόηση της κοινωνικής νοηματοδότησης του «Άλλου»: ποιοί είναι οι άλλοι; Ποιά προβλήματα αντιμετωπίζουν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα; 3. Μηχανισμοί Κοινωνικού Αποκλεισμού στο σχολείο, 4. Βασικές αρχές κοινωνικής αλληλεπίδρασης σε τάξεις πολιτισμικού πλουραλισμού και 5. οριζόντιες (πολιτισμικές) και κάθετες (κοινωνικές) διαστάσεις της διαφοράς στη σχολική τάξη.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

- S. May (Ed.), *Critical Multiculturalism*, UK: Falmer Press, 1999.
- M. Holborn – M. Haralambos, *Sociology: Themes and Perspectives* (London 2000).
- C. Taylor (Ed.), *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*, N.J.: Princeton University Press, 1994.
- A. Giddens, *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age* , Cambridge: Polity Press 1991.
- L. Samovar- R. Porter, *Intercultural communication. A Reader*, US: Wadsworth, 2003
- Α. Γκότοβος, *Εκπαίδευση και. Ετερότητα Ζητήματα Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής*, Αθήνα: Μεταίχμιο, 2002
- Μ. Δαμανάκης, *Η εκπαίδευση των παλινοστούντων κι αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα, Διαπολιτισμική προσέγγιση*, Αθήνα: Gutenberg: 1998
- Χ. Κάτσικας – Ε. Πολίτου, *Εκτός τάξης το "διαφορετικό"*, Αθήνα: Gutenberg: 1999
- Χ. Τσιρώνης, *Κοινωνικός Αποκλεισμός και Εκπαίδευση στην Ύστερη Νεωτερικότητα*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 2003.

«Κοινωνικές σχέσεις συμμαθητών και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες»

Κωνσταντίνος Μπίκος

Αναπληρωτής καθηγητής Α.Π.Θ.

bikos@edlit.auth.gr

Επισημαίνεται η δομή και λειτουργία της σχολικής τάξης ως μίας ομάδας συνομηλίκων και τονίζεται η βαρύτητα που έχουν οι κοινωνικές σχέσεις μεταξύ των συνομηλίκων για την κοινωνική, συναισθηματική και νοητική τους ανάπτυξη. Με αφορμή την παρουσία των παιδιών με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες θεματοποιείται το πρόβλημα των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων, που μπορεί να επηρεάζουν τις σχέσεις των συμμαθητών και αναλύεται ειδικότερα η επίδρασή τους στην αντιμετώπιση του διαφορετικού. Για την καλύτερη γνώση των σχέσεων στην τάξη προτείνεται η κοινωνιομετρική μέθοδος, με την οποία ο εκπαιδευτικός μπορεί να αποκομίσει αξιόπιστα και ενδιαφέροντα στοιχεία για την κοινωνική θέση και τις σχέσεις των μαθητών που τους χαρακτηρίζουν πολιτισμικές ιδιαιτερότητες. Αναλύεται η λειτουργία των φιλικών κλικών και παρατίθεται ο προβληματισμός σχετικά με τα αίτια και τις συνέπειες της κοινωνικής απομόνωσης συγκεκριμένων μαθητών. Τέλος προτείνονται εναλλακτικές δυνατότητες παιδαγωγικών χειρισμών για τη βελτίωση της συνοχής της ομάδας της τάξης και για την ατομική βοήθεια σε μαθητές που μειονεκτούν από άποψη κοινωνικών σχέσεων.

«Ανάπτυξη κουλτούρας συνεργασίας σε σχολεία με πολυπολιτισμική σύνθεση»

Παρασκευή Χατζηπαναγιώτου

Δρ. Παιδαγωγικής Α.Π.Θ

voula@edlit.auth.gr

Κάθε εκπαιδευτικός οργανισμός διακρίνεται από χαρακτηριστικά που καθορίζουν την ατμόσφαιρα που επικρατεί σ' αυτόν και συνθέτουν το κλίμα του οργανισμού. (Η διεθνής βιβλιογραφία έχει δώσει διάφορες ονομασίες στην ατμόσφαιρα /κλίμα με επικρατέστερη την κουλτούρα). Η κουλτούρα διαφαίνεται ευκολότερα στους σχολικούς οργανισμούς. Είναι η αναπαράσταση αυτού που τα μέλη του πιστεύουν συλλογικά για τον εαυτό τους, είναι η εικόνα του πώς αντιλαμβάνονται (τα μέλη) αυτό που ο οργανισμός είναι ή εκπροσωπεί για τους άλλους.

Στο πλαίσιο του σεμιναρίου θα συζητηθούν τα εξής σημεία:

- Συσχέτιση της Διοίκησης Ανθρώπινου Δυναμικού με την κουλτούρα των σχολείων
- Διερεύνηση και διαμόρφωση εξωτερικής και εσωτερικής κουλτούρας του οργανισμού
- Ο διευθυντής ως διαμορφωτής της κουλτούρας
- Ομάδες συνεργασίας εκπαιδευτικών και τεχνητή συνεργατικότητα
- Οργανωτική επικοινωνία και επικοινωνιακό κλίμα

Επιλογή Βιβλιογραφίας:

-Bush, T. & L. Bell, (eds), *The principles and practice of Educational Management*, London, PCP 2002

-Hargreaves, D. & D. Hopkins, *The empowered school*, London, Cassell 1991

-Πασιάρδης, Π., *Εκπαιδευτική ηγεσία*, Αθήνα, Μεταίχμιο 2004